

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

**ΜΑΘΗΜΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΟΥΜΕΝΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ
ΣΕ ΧΩΡΕΣ - ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ**

GR ΙΩΑΝΝΙΝΑ
19-21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1988

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΜΑΘΗΜΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΟΥΜΕΝΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ
ΣΕ ΧΩΡΕΣ - ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ
19-21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1988

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Τετάρτη 19-10-1988

16.00-17.00 Εγγραφή των συνέδρων

17.00-18.00 Επίσημη έναρξη

Σύντομες τοποθετήσεις των επισήμων εκπροσώπων του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας και της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Χαιρετισμοί

18.00-18.15 Διάλειμμα - καφές

18.15-20.30 Εισαγωγή στους στόχους του συνεδρίου και παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων του Προγράμματος Παραγωγής Διδακτικού Υλικού του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εισηγητές: Μ. Δαμανάκης, Α. Γκότοβος, Γ. Δήμου

21.00 Παράθεση δείπνου από το Υπουργείο Παιδείας

Πέμπτη 20-10-1988

- 9.00-11.00** Βασικές αρχές και στόχοι του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας σε παιδιά διακινούμενων εργαζομένων σε χώρες-μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Εισηγητής: Dr. Eike Thürmann
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Soest, ΟΔΓ
- 11.00-11.30** Διάλειμμα - καφές
- 11.30-13.30** Βασικές αρχές της Διαπολιτισμικής Αγωγής και η σχέση της με το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας
Εισηγητής: Dr. Willem Fase
Εράσμειο Πανεπιστήμιο Ρότερνταμ
- 14.00** Γεύμα
- 16.30-19.00** Παρουσίαση δείγματος του διδακτικού υλικού για το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας στην ΟΔΓ
Εισηγητές: Μέλη των Ομάδων Εργασίας
- 19.00-19.15** Διάλειμμα - καφές
- 19.15-20.15** Σχέδιο για την εξωτερική αξιολόγηση του διδακτικού υλικού
- 21.00** Παράθεση δείπνου από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Παρασκευή 21-10-1988

9.00-13.00 Συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης»
Διδακτικό υλικό για το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας: Διδακτικές λειτουργίες και διαδικασίες παραγωγής

Συντονιστής: Fritz Wittek

13.00-16.30 Γεύμα
Εκδρομή στη Δωδώνη

16.30-19.00 Μελλοντικές προοπτικές του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας: Τι μπορούν/οφείλουν να κάνουν οι χώρες υποδοχής, οι χώρες προέλευσης και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας για τα παιδιά των διακινούμενων εργαζομένων;

Εισηγητής: Καθηγητής Δρ. Hans H. Reich
EWH Landau, ΟΔΓ

19.00-19.15 Διάλειμμα - καφές

19.15-20.30 Συμπεράσματα και κλείσιμο των εργασιών

21.00 Συνεστίαση

Οργανωτική Επιτροπή

- 1. Αθήνη Πέπη**
- 2. Γκότοβος Αθανάσιος**
- 3. Γούσια Μαρίνα**
- 4. Δαμανάκης Μιχάλης**
- 5. Δήμου Γεώργιος**
- 6. Καψάλης Γεώργιος**
- 7. Κορπάκης Δημήτριος**
- 8. Κουρταλίδης Αθανάσιος**
- 9. Μάρκου Σπύρος**
- 10. Μαρτούδη Ελευθερία**
- 11. Ντούλα Αγγελική**
- 12. Παπαδάκη Γεωργία**
- 13. Παπαπέτρου Παρασκευή**
- 14. Φέριγκ Μαρία**
- 15. Ψαροπούλου Αναστασία**
- 16. Wittek Fritz**

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

**ΜΑΘΗΜΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΟΥΜΕΝΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ
ΣΕ ΧΩΡΕΣ - ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ**

Έκθεση πεπραγμένων

**από τη
Βάσω Τοκατλίδου**

**ΙΩΑΝΝΙΝΑ
19-21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1988**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
1. Εισαγωγή	251
1.1. Το πλαίσιο του Συνεδρίου	251
1.2. Τα χαρακτηριστικά του Συνεδρίου	252
1.3. Γενικές εκτιμήσεις	253
2. Τα θέματα του Συνεδρίου. Εισηγήσεις και συζητήσεις ...	255
2.1. Το πολιτικό πλαίσιο	255
2.2. Το πρόγραμμα πιλότας των Ιωαννίνων	256
2.2.1. Κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋ- ποθέσεις	256
2.2.2. Συνθήκες διεξαγωγής του μαθήματος	257
2.2.3. Χαρακτήρας της γλώσσας των παιδιών ...	258
2.3. Αρχές και στόχοι του ΜΜΓ. Προοπτικές	259
2.4. Διαπολιτισμική αγωγή και μητρική γλώσσα	260
2.5. Προοπτικές για το ΜΜΓ	263
2.6. Η κοινοτική δράση	264
3. Συμπεράσματα, προτάσεις	267
3.1. Συμπεράσματα	267
3.2. Προτάσεις	268
3.2.1. Προτάσεις προς τις χώρες-μέλη	268
3.2.2. Προτάσεις προς την Ε.Ε.Κ	269

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Το πλαίσιο του Συνεδρίου

Το Συνέδριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που οργανώθηκε στα Ιωάννινα από τις 19 ως τις 21 Οκτωβρίου εγγράφεται στο πλαίσιο της κοινοτικής δράσης που υλοποιεί την Κοινοτική Οδηγία 77/487/CCE. Η Οδηγία αυτή, που αφορά το μάθημα γλώσσας και πολιτισμού για τα παιδιά των διακινουμένων εργαζομένων στις χώρες - μέλη της Κοινότητας, έχει εφαρμοστεί σε όλες σχεδόν τις κοινοτικές χώρες. Από το 1977 ως σήμερα αναπτύχθηκαν και ολοκληρώθηκαν ή βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη «προγράμματα πιλότοι» που ανέλαβαν διοικητικοί ή/και εκπαιδευτικοί φορείς: υπουργεία, πανεπιστήμια, κέντρα έρευνας και εκπαίδευσης, με την οικονομική υποστήριξη της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ειδικότερα της Γενικής Διεύθυνσης V(DGV), αξιοποίησαν την Οδηγία με ποικίλους τρόπους και στόχους, σύμφωνα με τις κατά περίπτωση συνθήκες και ιεραρχήσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διατύπωση της οδηγίας επιτρέπει οποιαδήποτε ερμηνεία ως προς τον τρόπο εφαρμογής της, δεδομένου ότι δεν ορίζει στόχους ούτε διατυπώνει κάποιο πλαίσιο αρχών. Έτσι, καθένα από τα προγράμματα αναπτύχθηκε σύμφωνα με τις επιλογές του φορέα, ο οποίος το είχε αναλάβει και πρόβλεψε τις δραστηριότητες που κρίθηκαν κατά περίπτωση χρήσιμες για την επιτυχία του ίδιου του προγράμματος. Μια τέτοια δραστηριότητα ήταν και το Συνέδριο των Ιωαννίνων.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα επιχειρηθούν, στο μέτρο που το επιτρέπουν τόσο ο χώρος όσο και οι δυνατότητες του συντάκτη,

- η περιγραφή των χαρακτηριστικών του συνεδρίου
- η καταγραφή των θεμάτων που απασχόλησαν ιδιαίτερα τους συνέδρους,
- η παρουσίαση των πορισμάτων και των προσδοκιών, που οι σύνεδροι ομόθυμα ευχήθηκαν να ληφθούν υπόψη από την Επιτροπή.

Έτσι, η παρούσα Έκθεση, πέρα από τους τυπικούς λόγους που επιβάλλουν την σύνταξή της, μπορεί να θεωρηθεί έγκυρο στοιχείο για τον επαναπροσδιορισμό της δράσης που αναμένεται να συνεχίσει η επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, για το συζητούμενο θέμα.

1.2. Τα χαρακτηριστικά του Συνεδρίου

Οργάνωση. Το συνέδριο οργανώθηκε από επιτροπή συνεργασίας του Υπουργείου Παιδείας, της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Καθώς η επιτροπή είχε προβλέψει την κάθε λεπτομέρεια, το πρόγραμμα εφαρμόστηκε χωρίς καμία σχεδόν παρέκκλιση, πράγμα που κατά την εκτίμηση όλων των συνέδρων συνέβαλε αποφασιστικά στην απερίσπαστη και ομαλή πορεία των εργασιών.

Τόπος και διάρκεια. Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στα Ιωάννινα και διήρκεσε τρεις ημέρες: από τις 19 ως τις 21 Οκτωβρίου 1988. Οι εργασίες του διεξήχθησαν στα Λιθαρίτσια, τόπο που κρίθηκε καταλληλότερος από το Πανεπιστήμιο για λόγους πρακτικούς, καθώς η απόστασή του από το ξενοδοχείο όπου διέμεναν οι συνέδροι δεν απαιτούσε τη χρησιμοποίηση μεταφορικού μέσου. Έτσι αποφεύχθηκαν καθυστερήσεις και αξιοποιήθηκαν όλες οι ώρες που είχαν προβλεφθεί – περίπου είκοσι πέντε.

Όλοι οι ξένοι συνέδροι φιλοξενήθηκαν στο ξενοδοχείο «Ξενία». Το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ο Δήμος Ιωαννίνων παρέθεσαν δείπνο προς τιμή των συνέδρων τα τρία βράδια της παραμονής τους στα Ιωάννινα. Το Πανεπιστήμιο παρέθεσε ένα γεύμα.

Στόχος. Το συνέδριο είχε στόχο την ανταλλαγή πληροφοριών που έχουν προκύψει από το ελληνικό πρόγραμμα - πιλότο καθώς και από τα άλλα προγράμματα, τα οποία αναπτύχθηκαν στις διάφορες κοινοτικές χώρες για το μάθημα των γλωσσών καταγωγής των παιδιών των διακινουμένων εργαζομένων στις χώρες-μέλη της Κοι-

νότητας. Τελικός σκοπός του ήταν να αναζητηθούν από κοινού ριζικές λύσεις για τα προβλήματα κάθε κατηγορίας που έχουν ως τώρα καταγραφεί και να διατυπωθούν σχετικά προτάσεις προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Οι σύνεδροι. Στο συνέδριο πήραν μέρος τριάντα περίπου προσκεκλημένοι, εκπρόσωποι των υπόλοιπων έντεκα κοινοτικών χωρών και υπεύθυνοι προγραμμάτων-πιλότων. Συμμετείχαν ακόμη εκπρόσωποι της ομάδας αξιολόγησης των προγραμμάτων - πιλότων (ECCE) καθώς και εκπρόσωποι της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η Ελλάδα συμμετείχε με δεκατέσσερα μέλη, τα οποία εκπροσωπούσαν τη Διεύθυνση Εκπαιδευσεως Ελληνοπαίδων Εξωτερικού και τη Διεύθυνση ΕΟΚ του ΥΠΕΠΘ ή είχαν την ευθύνη του ελληνικού προγράμματος - πιλότου.

Παράλληλες εκδηλώσεις. Τα χρονικά περιθώρια του συνεδρίου επέβαλαν το συνδυασμό των γευμάτων με την ξενάγηση των συνέδρων στα αξιοθέατα των Ιωαννίνων, και συγκεκριμένα, στη λίμνη, στο νησί και στον αρχαιολογικό χώρο της Δωδώνης.

1.3. Γενικές εκτιμήσεις

Για λόγους πολύ συγκεκριμένους εκτιμήθηκε ότι το συνέδριο ανταποκρίθηκε στις προθέσεις και στις προσδοκίες των οργανωτών και των συνέδρων: η κανονική και ομαλή διεξαγωγή των εργασιών, την οποία εξασφάλισε η καλή οργάνωση και η πρόβλεψη όλων των τεχνικών μέσων, ήταν ένας σοβαρός λόγος γι' αυτή την εκτίμηση. Άλλος, σοβαρότερος, ήταν τα θέματα και ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθησαν οι συζητήσεις γύρω από αυτά· δόθηκαν ευκαιρίες να τεθούν κρίσιμα ζητήματα, και να ανταλλάγουν απόψεις για την αντιμετώπισή τους, μέσα σ' ένα κλίμα καλής θέλησης και διάθεσης αμοιβαίας προσέγγισης. Φανερό ήταν η ικανοποίηση που άλλωστε διατυπώθηκε ρητά κατά την επίσημη λήξη του συνεδρίου, αλλά και κατά τις άτυπες ανταλλαγές κρίσεων και γνώμων μεταξύ των συνέδρων, οι οποίοι αναχωρώντας εξέφρασαν τη βεβαιότητα ότι οι εργασίες αυτής της συνάντησης προώθησαν σοβα-

ρά το αίτημα της θεσμοθέτησης του μαθήματος των γλωσσών καταγωγής των παιδιών των μετακινούμενων εργαζομένων στις κοινοτικές χώρες.

Σ' αυτό προφανώς συνέβαλε αποφασιστικά ο επιστημονικός χαρακτήρας του συνεδρίου, που υπαγόρευσε τις τελικές προτάσεις. Οι ειδικοί, εμπειρογνώμονες - ερευνητές, κατέθεσαν στοιχεία και πληροφορίες που είχαν προκύψει από πρόσφατες έρευνες· πράγμα που απέτρεψε τις υποκειμενικές ή/και εμπρεσιονιστικές εκτιμήσεις και βοήθησε να διατυπωθούν νόμιμες προτάσεις.

2. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

Οι εργασίες του συνεδρίου διεξήχθησαν με τη μορφή συζητήσεων γύρω από ορισμένα θέματα, για τα οποία είχε προβλεφθεί ένας βασικός εισηγητής. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, η συζήτηση υπερέβη την εισήγηση διευρύνοντας έτσι το πεδίο αναφοράς ή και αφήνοντας να φανούν και άλλες ουσιαστικές πλευρές του συζητούμενου θέματος.

2.1. Το πολιτικό πλαίσιο

Οι χαιρετισμοί του Αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, των τοπικών Αρχών, του Εκπροσώπου της Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και κυρίως οι εναρκτήριες σύντομες τοποθετήσεις των επίσημων Εκπροσώπων της Ελλάδας (Θ. Γέρου) και της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (F. Wittek) αποσαφήνισαν τις πολιτικές προθέσεις των φορέων τους:

- υπογράμμισαν τη σχέση ανάμεσα στην Ευρώπη του αύριο και στην εκπαίδευση που θα αποφασίσει για την «ταυτότητα» του «πολίτη της Ευρώπης»·
- υπενθύμισαν την παρατηρούμενη αύξηση της κινητικότητας των διαφόρων κατηγοριών εργαζομένων μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο·
- τόνισαν τη σημασία του ρόλου που μπορεί να παίξει ο χθεσινός μετανάστης στην αυριανή Ευρώπη.

Όλοι οι σύνεδροι συμμερίστηκαν τις απόψεις αυτές, οι οποίες προέρχονταν τόσο από την χώρα η οποία είχε την προεδρία της Κοινότητας, όσο και από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Εξετίμησαν ότι το αντικείμενο του συνεδρίου συναρτάται άμεσα με το γενικότερο θέμα της Εκπαίδευσης, μέσα στην Ευρώπη των εννέα γλωσσών και των πολλών πολιτισμών. Τρία χρόνια μόλις πριν από το όριο του 1992, το σχολείο της «Ευρώπης των πολιτών»

πρέπει να βρει τρόπο για να δεχτεί την ετερογένεια και να αντιμετωπίσει με ίσους όρους τα παιδιά της χώρας υποδοχής και τα προερχόμενα από άλλες χώρες. Αυτή η κοινά αποδεκτή θέση βρήκε τα επιχειρήματά της σε όλες τις εισηγήσεις και τις συζητήσεις που ακολούθησαν.

2.2. Το πρόγραμμα-πιλότος των Ιωαννίνων

Οι καταθέσεις των τριών υπευθύνων του προγράμματος - πιλότου των Ιωαννίνων (καθ. Γκότοβου, Δαμανάκη, Δήμου) αποτέλεσαν ένα από τα κύρια σημεία αναφοράς των συζητήσεων, καθώς τα στοιχεία που περιείχαν ενίσχυσαν δεδομένα που αφορούσαν άλλες εθνικές ομάδες διακινουμένων εργαζομένων. Έτσι, υπάρχουν σημαντικές αναλογίες στις κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋποθέσεις των μαθητών των τμημάτων μητρικής γλώσσας και στις συνθήκες λειτουργίας αυτών των τμημάτων (καθ. Μ. Δαμανάκης), καθώς και στο είδος της γλώσσας, προφορικής και γραπτής, που χρησιμοποιείται από τους μετανάστες της δεύτερης γενιάς στην Ο.Δ.Γ. (καθ. Γκότοβος), καθώς και στη σχέση ανάμεσα σε ορισμένα προγράμματα και διδακτικά βιβλία (εισήγηση Δρος Γ. Δήμου), που αφορούν τον πολιτισμό.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το 1986, έτος έναρξης του προγράμματος - πιλότου, και είχε βασικό σκοπό να δημιουργηθεί η απαραίτητη υποδομή για τη στήριξη των προτάσεων παραγωγής του σχετικού διδακτικού υλικού.

2.2.1. Σχετικά με τις κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋποθέσεις, στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας συναντώνται τουλάχιστον τρεις διαφορετικές ομάδες μαθητών:

- μαθητές που κατέχουν σε υψηλό βαθμό την ελληνική γλώσσα,
- μαθητές των οποίων οι γνώσεις στα Ελληνικά είναι πάρα πολύ περιορισμένες,
- μαθητές των οποίων οι γνώσεις στα Ελληνικά είναι μόνο παθητικές.

Η επιλογή του γλωσσικού κώδικα (χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας ή και των δύο) επηρεάζεται:

- από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες (γερμανό- ή ελληνόγλωσσο περιβάλλον)

- από τον/τους εκάστοτε συνομιλητή/τές και
- από το βαθμό κατοχής της γλώσσας.

Όσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες άσκησης κοινωνικού ελέγχου τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες επιλογής εκείνου του γλωσσικού κώδικα που αποκλείει τον κοινωνικό έλεγχο ή περιορίζει τις πιθανότητες άσκησης ελέγχου.

Οι διαπιστώσεις αυτές συναντούν και τις παρακάτω γενικές διαπιστώσεις:

- Η γλώσσα της χώρας υποδοχής έχει διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό στην εθνική μειονότητα, σε μεγαλύτερο στην οικογένεια και σε ακόμα μεγαλύτερο στις peer groups.
- Η «ενδοοικογενειακή διγλωσσία» είναι πιο προχωρημένη από την «ενδοεθνική διγλωσσία».

Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι η οικογένεια, από την οποία αναμένεται η διατήρηση και καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας, «επιτρέπει –συνειδητά ή ασυνειδητά– όλο και περισσότερο τη διείσδυση της γλώσσας της χώρας υποδοχής στους κόλπους της».

2.2.2. Σχετικά με τις συνθήκες διεξαγωγής του μαθήματος μητρικής γλώσσας, συνάγεται ότι (έρευνα Δαμανάκη):

- Το Μάθημα της Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ) σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι ενταγμένο στο εκπαιδευτικό σύστημα των χωρών υποδοχής. Σ' αυτές τις περιπτώσεις το ΜΜΓ είναι υπόθεση των διπλωματικών αντιπροσωπειών των χωρών προέλευσης.
- Το ΜΜΓ γίνεται, κατά κανόνα, απογευματινές ώρες, όταν δηλαδή οι μαθητές είναι κουρασμένοι από την πρωινή διδασκαλία.
- Οι μαθητές πρέπει πολλές φορές να διανύσουν τεράστιες αποστάσεις για να πάνε στο σχολείο που γίνεται το ΜΜΓ.
- Το ΜΜΓ δεν είναι υποχρεωτικό μάθημα, (εξαίρεση κρατίδιο της Έσσης).
- Ο βαθμός στο ΜΜΓ συνήθως δεν παίζει αποφασιστικό ρόλο στη σχολική και επαγγελματική εξέλιξη του μαθητή.
- Η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας είναι ανομοιογενής και σε ό,τι αφορά την ηλικία (πολλές τάξεις σ' ένα Τμήμα) και σε ό,τι αφορά τις

μαθησιακές προϋποθέσεις. Το γεγονός αυτό καθιστά ιδιαίτερα δυσχερές το έργο του δασκάλου.

- Οι δάσκαλοι που διδάσκουν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας δεν είναι –σύμφωνα με τις δικές τους μαρτυρίες– κατάλληλα προετοιμασμένοι για την αποστολή τους.
- Δεν υπάρχουν κατάλληλα curricula και, γενικά, μέσα διδασκαλίας και μάθησης.

2.2.3. Σχετικά με το χαρακτήρα της γλώσσας των παιδιών η έρευνα έδωσε αρκετές πληροφορίες σχετικά με τις γλωσσικές τάσεις των παιδιών των μεταναστών (καθ. Γκότοβος):

επιβεβαίωσε την άποψη ότι το μάθημα της μητρικής δεν μπορεί να κάνει τις ίδιες επιλογές στη χώρα υποδοχής και στη χώρα καταγωγής.

Πέρα από την μετα-επικοινωνιακή λειτουργία της μητρικής γλώσσας, καταγράφηκαν και ορισμένες κατηγορίες διγλωσσίας:

- η **λειτουργική διγλωσσία**, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι η «διχοτόμηση» των επικοινωνικών περιστάσεων με κριτήρια την πολιτισμική διαφοροποίηση των ομιλητών. Ο συνολικός χώρος επικοινωνίας για τον ομιλητή αυτόν διαιρείται σε δύο διαφορετικούς μεταξύ τους περιγυρους («ελληνικός», «γερμανικός»), ο κάθε ένας από τους οποίους απαιτεί την κατάλληλη γλωσσική επιλογή.
- η **ασταθής ενδο-εθνική διγλωσσία**, που χαρακτηρίζεται από ομιλητές οι οποίοι θεωρούν ότι δε δεσμεύονται πια στην αποκλειστική χρήση της ελληνικής μέσα στον «ελληνικό» επικοινωνιακό χώρο· το κριτήριο της «καταλληλότητας», με την έννοια του κοινωνικά αποδεκτού ή επιθυμητού, καταργείται.
- η **λειτουργική ενδο-εθνική διγλωσσία**, που μπορεί να θεωρηθεί σαν το προ-τελευταίο στάδιο της εξέλιξης της γλωσσικής κατάστασης ανάμεσα στη δεύτερη γενιά των Ελλήνων μεταναστών, και το τελευταίο στάδιο πριν από τη μονογλωσσία με κυρίαρχη τη γλώσσα της χώρας υποδοχής.
- η **παθητική ενδο-εθνική διγλωσσία**, που χαρακτηρίζεται από ομιλητές που κατανοούν αλλά δεν είναι σε θέση να παράγουν λόγο στη μητρική γλώσσα.

2.3. Βασικές αρχές και στόχοι του Μαθήματος της Μητρικής γλώσσας Μελλοντικές προοπτικές και Διαπολιτισμική αγωγή

Οι βασικές αρχές και οι στόχοι του μαθήματος της μητρικής γλώσσας επηρεάζονται σοβαρά από την εκάστοτε πολιτική τόσο της χώρας καταγωγής όσο και της χώρας υποδοχής. Σύμφωνα με πορίσματα ευρείας έρευνας (Dr. E. Thürmann) καθοριστικό ρόλο έπαιξε ως τώρα:

- η πρόθεση των εργαζομένων για επιστροφή στη χώρα καταγωγής
- η πολιτική της χώρας καταγωγής για επιστροφή και κοινωνική επανένταξη
- η πολιτική της χώρας υποδοχής για κοινωνική ένταξη
- η Οδηγία 486/77.

Ειδικά για την Οδηγία, η έρευνα έδειξε ότι έγινε θετικά δεκτή, και από τις δύο πλευρές, γιατί

- δεν υποστήριξε την επιστροφή και έτσι οι χώρες υποδοχής θεώρησαν ότι υποστήριζε την ομαλή ένταξη των μεταναστών εργατών σ' αυτές.
- επέτρεψε τη διδασκαλία της μητρικής και έτσι οι χώρες καταγωγής μπορούσαν να διατηρήσουν την πολιτισμική ταυτότητά τους μέσα από το μάθημα της γλώσσας.

Όσο για την τύχη των παιδιών στο σχολείο της χώρας υποδοχής, οι έρευνες έδειξαν ότι:

- προγράμματα μητρικής και δεύτερης γλώσσας βρίσκονται σε αντίφαση, το ίδιο και οι μέθοδοι διδασκαλίας - μάθησης,
- τα παιδιά των μεταναστών εργατών έχουν ανάλογες επιδόσεις με τα παιδιά των γερμανών εργατών και σε μερικές περιπτώσεις τα καταφέρνουν καλύτερα,
- το ποσοστό αποτυχίας είναι εξαιρετικά μεγάλο όσο προχωρούμε στις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα παιδιά που πετυχαίνουν στο Λύκειο απομακρύνονται από την κοινότητα καταγωγής,
- η διδασκαλία της μητρικής παρέχει ένα αίσθημα ασφάλειας, για το ενδεχόμενο επιστροφής,
- περισσότερα προβλήματα από το σχολείο θέτει η αγορά εργασίας· η διδασκαλία της γλώσσας δεν υπηρετεί τις

μελλοντικές επαγγελματικές δραστηριότητες των παιδιών.

Η έρευνα δεν δίνει στοιχεία που θα επέτρεπαν προβλέψεις για το μέλλον της μητρικής γλώσσας και της διδασκαλίας της. Επιτρέπει ωστόσο, σύμφωνα με την εισήγηση, εκτιμήσεις, όπως:

- τα παιδιά των διακινουμένων εργαζομένων έχουν ένα επιπλέον κεφάλαιο από τα παιδιά της χώρας υποδοχής,
- το κεφάλαιο αυτό μπορεί να βοηθήσει στην διατήρηση επαφής με τη χώρα καταγωγής, στη συμμετοχή στη ζωή της χώρας καταγωγής και την προβολή της κουλτούρας της χώρας αυτής στη χώρα υποδοχής· πράγμα εξαιρετικά χρήσιμο στην ανάπτυξη των σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες.

Η έρευνα σχετικά με τους στόχους και τις αρχές της μητρικής γλώσσας έδωσε επαρκή στοιχεία για τη διατύπωση προτάσεων που συζητήθηκαν διεξοδικά, και περιλαμβάνονται στο τέλος αυτής της έκθεσης (βλ. Προτάσεις).

2.4. Διαπολιτισμική Αγωγή και Μητρική γλώσσα

Το φαινόμενο της παρουσίας εθνικών μειονοτήτων μέσα στις μείζονες εθνικές ομάδες και η πολυγλωσσία, που το φαινόμενο αυτό συνεπάγεται, αν και χρονολογούνται από παλιά, συνειδητοποιούνται μόνο σήμερα, καθώς θέτουν κρίσιμα εκπαιδευτικά ζητήματα. Η έρευνα για τις μειονότητες αυτές, τη γλωσσική συμπεριφορά τους και τις γλωσσικές επιλογές τους, αν και άρχισε σιγά –η κοινωνιολογία της γλώσσας όπως και η εθνογραφία της επικοινωνίας αναπτύχθηκαν τα τελευταία τριάντα χρόνια– παίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο θεώρησης όλων των σχετικών φαινομένων καθώς και στις εκτιμήσεις του αποτελέσματος που έχουν πάνω τους οι κάθε είδους παρεμβάσεις –όπως η εκπαιδευτική– και, τέλος, στις προτάσεις που θα μπορούσαν να διατυπωθούν. Αυτό είναι το γενικό συμπέρασμα από την έκθεση των εκπαιδευτικών μοντέλων για εθνικές μειονότητες (Dr. W. Fase).

Η διεθνής βιβλιογραφία και πρακτική οδηγεί σε ορισμένες παρατηρήσεις, που η Ευρώπη δεν μπορεί να αγνοήσει:

- τα όρια της κινητικότητας –χρονικά και ποσοτικά– δεν μπορεί να ελεγχθούν ούτε και να προβλεφθούν – πάντα υπήρξε μετανάστευση·
- η «εθνική» ποικιλία είναι ένα γεγονός σήμερα στην Ευρώπη·

- η πολυγλωσσία είναι ο πιο φανερός δείκτης της «εθνικής» ποικιλίας·
- μετάβαση από το σχολείο στην παραγωγή είναι προβληματική για τα παιδιά που προέρχονται από τις εθνικές αυτές μειονότητες·
- η ανεργία ανέρχεται σε υψηλά ποσοστά στα παιδιά των μεταναστών (στο 50% σε ορισμένες χώρες, όπως η Ολλανδία).

Αναφορικά με τη μητρική γλώσσα, και πάλι από τη βιβλιογραφία, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι:

- η απώλεια της μητρικής γλώσσας από τις παρούσες γενιές των μεταναστών δε θα εξαφανίσει την πολυγλωσσία, εξαιτίας της μόνιμης ροής μεταναστών στην Ευρώπη και επομένως η εθνική ένταξη δεν εξασφαλίζει τη διατήρηση «εθνικής ομοιογένειας»·
- κατά κανόνα, η διγλωσσία είναι το μεταβατικό στάδιο μεταξύ της μονογλωσσίας της μητρικής και της μονογλωσσίας της χώρας παραμονής·
- η διατήρηση της μητρικής γλώσσας μπορεί να έχει πολιτικά κίνητρα· κατεξοχήν χαρακτηριστικό της εθνικής ταυτότητας, αποτελεί δείκτη αντίστασης στην αφομοίωση·
- η διατήρηση της μητρικής συναρτάται μάλλον με το ποιος μιλά σε ποιον, γιατί και πότε·
- η σημασία του μαθήματος της μητρικής, χωρίς να είναι μηδενική, είναι ωστόσο μικρότερης βαρύτητας από τη σημασία άλλων παραγόντων (π.χ. απομόνωση της εθνικής ομάδας, θρησκεία, τάση επιστροφής, δεσμοί μεταξύ των μελών της εθνικής ομάδας), για την επιβίωση της μητρικής γλώσσας·
- η γλωσσική πολιτική των χωρών καταγωγής και υποδοχής έχουν μικρότερη σημασία στη διατήρηση ή στην απώλεια της μητρικής απ' όσο ο χαρακτήρας της ίδιας της ομάδας.

Ο ρόλος του σχολείου και οι εκπαιδευτικές πρακτικές είναι ποικίλες. Σύμφωνα με τα δεδομένα της βιβλιογραφίας, η εκπαίδευση προωθεί:

- την μονογλωσσία: θεωρώντας ότι η επίσημη εθνική γλώσσα ομογενοποιεί το έθνος,

προωθεί ένα γλωσσικό μοντέλο και αγνοεί όλα τα άλλα των εθνικών υποομάδων

- την πολυ-γλωσσία (με δύο διαφορετικές επιλογές):
 - ενισχύοντας τη μάθηση της μητρικής έξω από το επίσημο σχολικό πρόγραμμα, που παραμένει μονόγλωσσο,
 - εντάσσοντας τη μητρική μέσα στο σχολικό πρόγραμμα (η ένταξη των μητρικών γλωσσών στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα μπορεί να δημιουργεί προβλήματα δυσλειτουργίας ή και να αποκλείει την παρακολούθηση άλλων μαθημάτων που διδάσκονται την ίδια ώρα στα παιδιά της χώρας υποδοχής· και αυτό αποτελεί μορφή διάκρισης)
- τη διγλωσσία: χρησιμοποιώντας τη μητρική γλώσσα για την κατάκτηση των περιεχομένων των διαφόρων μαθημάτων του επίσημου προγράμματος (νομιμοποιεί τη μητρική και της δίνει κύρος, αποτελεί ηθικό μάλλον παρά εκπαιδευτικό κίνητρο).

Τα κίνητρα επιλογής μεταξύ Διδασκαλίας της Μητρικής Γλώσσας και της Δίγλωσσης Εκπαίδευσης είναι σαφώς διαφορετικά. Θα μπορούσαν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

- αυτών που συνδέονται με γλωσσικά και εκπαιδευτικά κριτήρια (π.χ. σχολικές επιδόσεις)
- αυτών που ανάγονται στο πολιτισμικό και εθνικό πεδίο (π.χ. διατήρηση εθνικής ταυτότητας)
- αυτών που απορρέουν από συσχετισμούς κοινωνικούς και από πολιτικές επιλογές (π.χ. προώθηση γλωσσικής ποικιλίας, πολιτισμικού πλουραλισμού, αλληλοκατανόησης).

Η τελευταία κατηγορία κινήτρων θέτει το θέμα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η ύστατη πρόκληση είναι η εκπαίδευση αυ-

τής της «εθνικής» ποικιλίας, που συνεπάγεται την κατάργηση της σχέσης εξουσιαζόμενων και εξουσίας, της σχέσης, δηλαδή, που προκύπτει από την ιεράρχηση των «αξιών» των εθνοτήτων· έτσι φτάνουμε στην αντι-ρατσιστική εκπαίδευση.

Βασική αρχή μπορεί να θεωρηθεί η θέση ότι ρατσιστική είναι οποιαδήποτε μορφή εκπαίδευσης υιοθετεί έστω και περιστασιακά διαφορές στο πρόγραμμα ή στον τρόπο εκπαίδευσης των παιδιών αυτοχθόνων και μεταναστών· κατά συνέπεια, αυτό που ονομάζεται «αντισταθμιστικό» στην εκπαίδευση προϋποθέτει στιγματισμό. Γι' αυτό θα πρέπει να σταματήσει και να αντικατασταθεί από μοντέλα που προωθούν την ισοτιμία μεταξύ των παιδιών.

2.5. Προοπτικές στο μάθημα της μητρικής γλώσσας

Τα στοιχεία που κατατέθηκαν στο συνέδριο για το καθεστώς που απορρέει σήμερα από την Οδηγία του 1977 (εισήγηση καθ. Η. Reich) δείχνουν ότι το μάθημα της μητρικής γλώσσας αντιμετωπίζεται με ποικίλους τρόπους, ποσοτικά και ποιοτικά διαφοροποιούμενους ανάλογα με την πολιτική της χώρας υποδοχής. Θα διέκρινε κανείς τρεις τύπους πολιτικής στην Ευρώπη:

- των χωρών που θεωρούν ότι η μητρική γλώσσα είναι υπόθεση που δεν αφορά παρά τις ίδιες τις μειονότητες οι οποίες και θα πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη της διδασκαλίας της, όπως η Μ. Βρετανία,
- των χωρών που πιστεύουν ότι το ζήτημα αφορά εξίσου τη χώρα υποδοχής και τη χώρα προέλευσης και υιοθετούν ένα σύστημα πρόσθετης διδασκαλίας της μητρικής, όπως η Γαλλία, και τέλος
- των χωρών που θεωρούν ότι η μητρική γλώσσα είναι ένα δικαίωμα του παιδιού και εξασφαλίζουν τη διδασκαλία της, ανεξάρτητα από συμφωνίες, όπως η Δανία.

Αυτή η ποικιλία στους τρόπους εφαρμογής της Οδηγίας προκύπτει από την ασάφεια της διατύπωσής της· στην πραγματικότητα, τα μόνα που ορίζει είναι:

- η προώθηση της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας,
- ο συντονισμός της διδασκαλίας αυτής με το όλο σχολικό πρόγραμμα,
- η συνεργασία μεταξύ των δύο ενδιαφερομένων χωρών.

Όλα αυτά, ωστόσο, προϋποθέτουν για την εφαρμογή τους

- τη συνεργασία των δασκάλων μητρικής γλώσσας και διδασκόντων των άλλων μαθημάτων του σχολείου,
- την ενημέρωση και επιμόρφωση όλων των διδασκόντων και όχι μόνον των δασκάλων της μητρικής γλώσσας.

Αυτό δεν έχει ως σήμερα επιτευχθεί, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σοβαρές αποκλίσεις στο παιδαγωγικό επίπεδο και τα παιδιά να αισθάνονται ότι αλλάζουν τον κόσμο τους καθώς περνούν από την τάξη της μητρικής στα άλλα μαθήματα.

Το συνέδριο έλαβε υπόψη τα στοιχεία που μαρτυρούν ότι το πρόβλημα της εκπαίδευσης των διακινουμένων εργαζομένων θα συνεχίσει να απασχολεί τις χώρες της κοινότητας, δεδομένου ότι

- η ροή των μεταναστών δεν είναι παροδικό φαινόμενο αλλά μονίμως παρατηρούμενο,
- οι χώρες καταγωγής μεταναστών τείνουν να γίνουν και αυτές χώρες υποδοχής, άλλων μεταναστών (π.χ. Ελλάδα).

Και πάλι υπογραμμίστηκε η ανάγκη να χρησιμοποιηθεί η μητρική γλώσσα για την κατάκτηση γνώσεων στα ειδικά μαθήματα, πράγμα που υποχρεωτικά θα εξειδίκευε όχι απλώς τη διδασκόμενη μητρική γλώσσα αλλά και την εκπαίδευση των παιδιών, και όχι μόνο βέβαια στο επίπεδο του δημοτικού σχολείου, αλλά και της δευτεροβάθμιας και της τεχνικής εκπαίδευσης.

Οι σύνεδροι συμφώνησαν πως η Οδηγία του 1977 υπήρξε εξαιρετικά χρήσιμη, αλλά ότι δεν προλαμβάνει τα προβλήματα που προκύπτουν. Η πληροφορία ότι εδώ και αρκετό καιρό η Επιτροπή συζητάει για μια νέα Οδηγία κρίθηκε ελπιδοφόρα, κυρίως γιατί θα μπορέσει να λύσει τα δύο μείζονα προβλήματα

- της συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων χωρών
- της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

Όλοι οι σύνεδροι πιστεύουν ότι το μέλλον της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας συναρτάται με αυτό το ζήτημα.

2.6. Η κοινοτική δράση

Ο κοινοτικός εκπρόσωπος (F. Wittek) εξέθεσε τις δραστηριότητες που επέτρεψε η Οδηγία του '77. Τα προγράμματα - πιλότοι που ενίσχυσε η επιτροπή -σήμερα είναι δεκαπέντε- υποστηρίζονται από μια ομάδα εμπειρογνομώνων (ECCE) που είναι αξιολογητές και, όταν χρειάζεται, σύμβουλοι. Η καταγραφή των δεδομένων όλων αυτών των προγραμμάτων έδωσε πολλές πληροφορίες για τη

δίγλωσση και την αντιρατσιστική εκπαίδευση, για τον εκπαιδευτικό εκσυγχρονισμό και κυρίως για το διαπολιτισμικό άνοιγμα του σχολείου.

Ακόμη, με την κοινοτική υποστήριξη, υπάρχουν σήμερα διδακτικά υλικά. Η αρχή έχει γίνει, αλλά οι χώρες δεν έχουν ακόμη εκδόσει νόμους εφαρμογής της Οδηγίας και αυτή η διστακτικότητα δημιουργεί διάφορες αδράνειες, που πρέπει να υπερβληθούν.

Σε όλες τις περιπτώσεις των προγραμμάτων - πιλότων διαπιστώθηκε η ανάγκη συνεργασίας των συντελεστών μέσα και έξω από το σχολείο, και ακόμη, των χωρών προέλευσης και υποδοχής.

Αναφέρθηκε στην Έκθεση, που ετοιμάζεται για όλα τα προγράμματα αυτά από το ECCE και που θα δώσει μια πλήρη εικόνα της Κοινοτικής Δράσης στον τομέα αυτό.

Τις πληροφορίες του κοινοτικού εκπροσώπου εικονογράφησε η παρουσίαση προγραμμάτων και υλικών που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες, και στην Ελλάδα.

Οι σύεδροι φάνηκαν ιδιαίτερα εντυπωσιασμένοι με το υλικό των Ιωαννίνων, αλλά και τις πρωτοβουλίες των άλλων κρατών-μελών, οι οποίες μαρτυρούν ότι παρά τις δυσκολίες, το διαπολιτισμικό σχολείο, και η επιδίωξη της ισοτιμίας και των ίσων ευκαιριών δεν είναι ουτοπία.

Το διδακτικό υλικό του προγράμματος-πιλότου των Ιωαννίνων έγινε αντικείμενο ποικίλων αναφορών από τους συνέδρους. Προορισμένο για τα Ελληνόπουλα της ΟΔΓ, Α΄ και Β΄ τάξης,

- υποστηρίζει μια διαπολιτισμική παιδαγωγική,
- σέβεται τη δίγλωσση και διπολιτισμική ταυτότητα των παιδιών,
- επιδιώκει την ανάπτυξη της επικοινωνιακής δεξιότητας των παιδιών μέσα στο περιβάλλον όπου αυτά ζουν,
- συντονίζεται με τις μεθοδολογικές και παιδαγωγικές επιλογές του γερμανικού σχολείου,
- εισάγει την ευρωπαϊκή διάσταση στο μάθημα της μητρικής,
- υπακούει στις αισθητικές και τεχνικές προδιαγραφές των γερμανικών σχολικών εκδόσεων.

Οι σύεδροι επικαλέσθηκαν συχνά το υλικό αυτό, για να υποστηρίξουν απόψεις σχετικές με τους τρόπους αναβάθμισης του μαθήματος της μητρικής γλώσσας στις χώρες υποδοχής.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

3.1. Συμπεράσματα

Οι εκπρόσωποι των κοινοτικών χωρών, συνοψίζοντας τις εκτιμήσεις τους, κατέθεσαν την άποψη της χώρας τους πάνω στα θέματα του συνεδρίου.

Όλοι συμφώνησαν πως τα επιμέρους θέματα εμπλέκονται και αποτελούν ουσιαστικά ένα μείζον ερώτημα: ποια θα είναι η Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική. Εκτιμούν ότι τα προβλήματα που έχουν προκύψει ως τώρα προσανατολίζουν προς λύσεις που θα κατοχύρωνε μια νέα Οδηγία, ως νομική ρύθμιση· και όλοι δέχονται ότι η διατήρηση της μητρικής γλώσσας είναι κεφάλαιο για τα παιδιά, αλλά και για τη χώρα υποδοχής. Ορισμένοι μάλιστα (Πορτογαλία, Βέλγιο) θεωρούν ότι η διατήρηση των μητρικών γλωσσών είναι από τους κυρίους συντελεστές της οικοδόμησης της αυριανής ευρώπης, η οποία παράλληλα θα πρέπει να αποφύγει να υποπέσει στο σφάλμα ενός «ευρωπαϊκού εθνικισμού». Αρκετοί σύνεδροι (Ισπανία, Μ. Βρετανία) υπογράμμισαν την συνάρτηση της εκπαίδευσης στη μητρική γλώσσα με την επαγγελματική επιτυχία των παιδιών. Υπογραμμίστηκε ακόμη από κάποιους συνέδρους (Γερμανία, Βέλγιο) η ανάγκη να βοηθηθούν τα παιδιά για να επιτύχουν στη χώρα υποδοχής όπου ζουν και να τους δοθεί μια εκπαίδευση που θα τους επιτρέψει να καταλάβουν θέσεις εξουσίας. Ακόμη τονίστηκε ότι η ποιότητα των εκπαιδευτικών –και όχι μόνο της μητρικής γλώσσας αλλά και των αυτοχθόνων που διδάσκουν τα υπόλοιπα μαθήματα είναι καθοριστικής σημασίας.

Ορισμένοι εκπρόσωποι (Γαλλία, Ολλανδία) υπογράμμισαν την ανάγκη να δοθούν ίσες ευκαιρίες στα παιδιά ανεξάρτητα από την προέλευσή τους· κι άλλοι (Δανία, Ιρλανδία, Ιταλία) ότι είναι πλούτος για μια χώρα και για την Ευρώπη γενικότερα ο πολίτης που μιλάει μια γλώσσα παραπάνω.

Όλες οι χώρες τελικά συμφωνούν ότι η προοπτική που δια-

γράφεται για το μέλλον υποστηρίζει μια διαπολιτισμική εκπαίδευση και όχι πλέον μια στεγανοποιημένη ή περιθωριοποιημένη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. Αναμένουν ότι η νέα Οδηγία θα έχει αυτόν τον προσανατολισμό.

Τέλος ο εκπρόσωπος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (F. Wittek) υπενθύμισε ότι οι ανάγκες των παιδιών, αλλά και των κοινωνιών επιβάλλουν να βγούμε από τα εθνοκεντρικά εκπαιδευτικά σχήματα και να σεβαστούμε την ευρωπαϊκή ποικιλία. Χρειάζεται, τόνισε, εκπαιδευτική πολιτική και στόχοι που εγγράφονται στο πεδίο μιας διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για όλους. Η «ευρωπαϊκή πρόκληση» μπορεί να θεσμοθετήσει τις προσπάθειες ικανοποίησης των νέων αναγκών και να υπηρετήσει το βασικό στόχο δίνοντας σε όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες.

3.2. Προτάσεις

Προτάσεις διατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια των συζητήσεων, αλλά και στο τέλος του συνεδρίου, από όλους σχεδόν τους συμμετέχοντες και για καθένα από τα προβλήματα. Οι προτάσεις αυτές, που είναι κυρίως πολιτικής, θεσμικής και μεθοδολογικής τάξεως, στηρίχθηκαν στα στοιχεία που κατατέθηκαν τόσο από τους βασικούς εισηγητές, όσο και από τους συνέδρους –εθνικούς εκπροσώπους– και απευθύνονταν στις χώρες-μέλη και στην Επιτροπή των Ε.Κ.

Παρατίθενται εδώ οι κυριότερες:

3.2.1. Προτάσεις για την εκπαιδευτική πολιτική των κοινοτικών χωρών

- Τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν την Οδηγία του 1977.
- Η χώρα υποδοχής και η χώρα προέλευσης να συνεργάζονται στενότερα.
- Να καταργηθεί η διάκριση στην εκπαίδευση των παιδιών της χώρας υποδοχής και των διακινουμένων εργαζομένων ή προσφύγων.
- Το μάθημα της μητρικής να βγει από το περιθώριο και να ενταχθεί στο κύριο πρόγραμμα της προσχολικής, της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Το μάθημα της μητρικής να στοχεύει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων που θα επιτρέψει στο μαθητή να κινείται με

- άνεση μέσα στην ποικιλία των ευρωπαϊκών πολιτισμικών δεδομένων, να ανταλλάσσει με άλλους Ευρωπαίους και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της μειονότητας, αλλά και στην επαφή της χώρας υποδοχής με τη χώρα προέλευσής του.
- Το μάθημα της μητρικής μπορεί να βρει το ρόλο του, αν προταθεί ως μέσο κατάκτησης των γνώσεων που παρέχουν όλα τα άλλα μαθήματα.
 - Να κινηθεί το ενδιαφέρον των αυτοχθόνων για την εκμάθηση των μητρικών γλωσσών των παιδιών των μεταναστών.
 - Τα κράτη μέλη να υποστηρίζουν πρωτοβουλίες που προωθούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

3.2.2. Προτάσεις προς την Ε.Ε.Κ.

Οι σύνεδροι, εκτιμώντας ότι οι χώρες μέλη δεν παίρνουν πάντα τις αναμενόμενες πρωτοβουλίες, απευθύνουν προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το αίτημα να συνεχίσει τη δράση της και να την διευρύνει. Πιο συγκεκριμένα, το Συνέδριο προτείνει:

- Η Επιτροπή να αναλάβει πρωτοβουλίες για να προληφθεί η απειλή της γλωσσικής ποικιλίας από την Ενωμένη Αγορά και η πιθανή κυριαρχία κάποιων γλωσσών ή κάποιων γλώσσας πάνω σ' όλες τις άλλες.
- Η Επιτροπή να συνεχίσει τη δράση της προς την κατεύθυνση της εξίσωσης των ευκαιριών όλων των παιδιών, ενθαρρύνοντας την εισαγωγή του μαθήματος της μητρικής γλώσσας, όχι μόνο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά και στη προσχολική και στη δευτεροβάθμια, με ένταξή του στο επίσημο πρόγραμμα.
- Να ζητήσει από τα κράτη-μέλη την εφαρμογή της Οδηγίας, και ταυτόχρονα να προχωρήσει στην αναπροσαρμογή της προς μια κατεύθυνση που θα εξασφαλίζει ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά για την ισοτιμία των πολιτών στην αυριανή πολυπολιτισμική Ευρώπη.
- Να παρέμβει η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπέρ του συντονισμού και της συνεργασίας των χωρών υποδοχής και προέλευσης για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων να βοηθήσει στη

συνειδητοποίηση της γλωσσικής ποικιλίας χρηματοδοτώντας έρευνες, όπως μια απογραφή των γλωσσών στον Ευρωπαϊκό χώρο.

- Να ενθαρρύνει και να ενισχύσει ηθικά και υλικά πρωτοβουλίες για διαπολιτισμική εκπαίδευση.
- Να υποστηρίξει, ηθικά και υλικά, προγράμματα συνεργασίας για νέο διδακτικό υλικό, που θα αξιοποιεί και τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών.
- Να ενισχύσει προγράμματα συνεργασίας για επιμόρφωση όλων των Εκπαιδευτικών, της μητρικής γλώσσας και των άλλων μαθημάτων.